

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף כג:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה כז

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
הושע ח (א) אכתוב אכתב
לו רבו יבית תורתו כמו יד
נקטבו:

תורה כט
התלים סח (ו) אלהים מושב
יחידים ביה מוציא אסירים
במושבות אף סודרים שפנו
צחיחה:

תורה ל
הושע ב (א) וקה מספר בני
ישראל כחול חם אשר לא
ימד ולא יספר וקה במקום
אשר יאמר להם לא עמי
אתם יאמר להם בני אל קי:
תורה לא

במדבר נשא ז (ט) ולבני
קהת לא נתן כי עבדת
הקדש עלהם פתח ישא:
תהלים פא (ג) שאו זמרה
ותנו תף כנור וקעים עם נבל:
תורה לב

מלכים א-יב (כח) וינצח
הפלף ונעש שני עגלי וקה
ויאמר אלהם רב לכם מעלות
ירושלם הנה אלהיך ישראל
אשר העליו מארץ מצרים:
משלי יח (ו) מגדל עז שם
יקוף בו ירוץ צדיק ונשגב:
איכה ד (כ) רוח אפינו משיח
ידון נלכד בשיתותם אשר
אמרנו בצלח נחיה בגוים:
שמות כ (יג) לא תרצה לא
תנאף לא תגנב לא תענה
ברצף עד שקר:

שמסתכלין להעריך כ"א כראוי ע"ז זוכין להתרת נדרים, וע"ז ניצולין מד' מדות הנ"ל, כנ"ל. והבן :

כח [א] דע שיש חילוקים בין התורות כי יש תורה שלא ניתנה אפי' לדרוש. ויש תורה שניתנה לדרוש ולא ניתנה לכתוב. ויש שניתנה לכתוב. וכמו שמצינו ב"שורז"ל (גיטין ס' ע"ב) דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב וכו'. ומי שיוודע להבחין ולהכיר בין התורות איזהו ניתנה לכתוב ואיזהו לא ניתנה לכתוב. הוא יכול להכיר את איש ישראלי בין האומות ואפי' אם אי מישראל עומד בין כמה אומות יכול להכירו. וסוד זה מרומז בפסוק (הושע ח) **אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו** (ד), היינו כשכותבין רובי תורתו היינו רב יותר מהראוי דהיינו שכותבין מה שלא ניתן ליכתוב כנ"ל **אוי כמו זר נחשבו** היינו שאין יוכל להכיר את הישראלי וכמו זר נחשב אצלו שנדמה לו לזר ולנכרי וכן להיפך שיוכל למעות על הנכרי שהוא ישראל כנ"ל. כי עיקר ההבדל שבין ישראל לאומות, הוא בכחי' מה שלא ניתן לכתוב בחי' תורה שבע"פ. כמו דאיתא (י) **שבשביל זה ניתנה תורה שבע"פ מחמת שצפה שיהיו ישראל בגלות ויעתיקו האומות לעצמן תורה שבכתב ע"כ נתן לנו תורה שבע"פ.** שזה אינם יכולים להעתיק מחמת שהוא בעל פה. נמצא שעיקר ההבדל והיתרון של ישראל על האומות הוא בכחי' תורה שבע"פ שלא ניתן לכתוב. ויש בכ"א ואי מישראל חלק מבחי' תורה שבע"פ שלא ניתן ליכתוב. וע"כ מי שמכיר בין התורות שניתנו לכתוב ושלא ניתנו לכתוב הוא יכול להכיר בין ישראל לאומות כי זה עיקר הבדלם כנ"ל :

כט [א] כשאירע שאלה בבית האדם ע"י תערובת איסור בהיתר ואין בהיתר כדי לבטל את האיסור בזה מראין לו שפגם באיזהו יהוד של מעלה, כי כל היהודים והזוגים הם בחי' ביטול איסור. וזה בחי' [א] ואמר לנו את הארוכות והתיר לנו את הנשואות, נמצא שמאסור נעשה היתר. כי בתחילה היא ארוסה ואז היא אמורה ואח"כ נעשית היתר בנשואין. וע"כ גם כזוג התחתון של זה העולם נאמר [א] **אלקים מושב יחידים ביתה** היינו זוגים כשדרז"ל (סוטה ב) זה הפסוק לענין זוגים **אזי מוציא אסורים** בכושרות היינו שנעשה האיסור כשר והיתר בחי' ביטול האיסור כנ"ל. וע"כ כשאין נתבטל האיסור והשאלה אמורה הוא² סימן שפגם ביחוד של מעלה, כי היחוד הוא בחי' ביטול האיסור כנ"ל [א].

ל [א] כשבא ספר חדש לעולם, וזה מכואר אצלנו שיש חידושים שנעשין ע"י דמועות. ¹⁰(כמוכא כסי' רסב [א]) **אזי אלו הדמועות של החידושים שמחם נעשה הספר החדש הם עומדים כנגד גזירות האומות ומבטלן :**

והדבר מכואר, כי כל כחם היא מן הדמועות של עשו (י). וע"כ כשיש אלו הדמועות הנ"ל הם עומדים כנגדם ומבטלן. וזה אותיות **ככיה ר"ת בני ישראל כחול הים** (הושע ב) מה

חול הים מנין מן גלי הים שלא ישטופו העולם (י) כן בני ישראל מנין עליהם **הככיה** והדמועות כנגד גזירות האומות כנ"ל וזה **והיה מספר בני ישראל כחול הים** מספר היינו **ימספר** הנ"ל משם **בני ישראל כחול הים** היינו בכיה ודמועות של החידושים שבספר שמנין עליהם כנ"ל : **לא [א] על ידי** הנגינה אדם ניכר אם קבל עליו עול תורה. וסימן, **בכתף ישאו** [א], ודרז"ל (ערכין יא) **אין ישאו אלא לשון שירה שנאמר [א] שאו זמרה ותנו תוף.** ומקרא זה נאמר במשא בני קהת שהיו נושאים בכתף את הארון היינו בחי' עול תורה :

לב [א] יש צדיקים גנוזים והם יודעים פנים בתורה אך הם צריכים להעלים תורתם, וכמו שמספרין מעשה מהבעש"ט עם הדרשן [א] וגם אצלו יש לפעמים שיוודע תורה שיש לה פנים דהיינו פנים בתורה והוא צריך להעלימה ואינו אומרה [א] ולפעמים אינו כותבה כלל ולפעמים כותבה ואח"כ שורפה [א]. ובאמת אם היתה נכתבת היה מזה ספר, והיה בא בתוך העולם. וגם יש בהם שמות בחי' שמי שנכתב בקדושה [א]. אך העולם מקלקלן זאת וצריכין להעלימה ולשורפה. אבל הוא טובה להעולם מה שנעלם ונשרף תורות וספרים הללו. כי גם יש כמה ספרים שכבר נעשו ספרים ונמחו ונאבדו מן העולם כי בוודאי הצדיקים הגדולי' הקדמוני' תנאים ואמוראים וכיוצא בהם עשו ספרים הרבה אך נאבדו [א]. אך הוא טובה להעולם, כי אם לא היו זאת לא היו אפשר לנו כלל להתקרב להשם יתברך. כי יש הרבה ספרי מינין שאם היו הם ושלוש מתפשטין בעולם לא היה אפשר כלל להתקרב להשי"י. כי ירבעם בן נבט שעשה שני עגלי זהב ואמר **הנה אלקיך ישראל וכו'** (מלכים א יב) והטעה כל ישראל אהריהם. היעלה על הדעת שהטעה עם רב בשמות כזה לעבוד עגלים. אך בוודאי היו בזה חכמות גדולות מאד מאד של אפיקורסית²: ואם היו היו ר"ל נמצא עתה דף אחד מספרים הללו היו מתרחקים מאד מהשי"י ולא היו אפשר להתקרב אליו ית' כלל. ובשביל זה הוא טובה מה שנתעלמין ונשרפין הספרים הקדושים הנ"ל :

כי הספר הוא בחי' שם ה' בבחי' (משלי יח)³ **מגדולת עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב**, ואיתא בזה (בראשי' ד' לו ע"ב) **שם ה' דא ספר**, כי **ספר** במספר **שם** כמוכא [א]. כי הספר הוא בחי' שמי שנכתב בקדושה ונתפשט בעולם ועושה שם. ודע שכ"א ואי צריך לשמור את בחי' משיח שיש לו. כי כל אחד כפי קדושתו וטהרתו כן יש לו בחי' משיח. וצריך לשמור מאד שלא יתקלקל בחי' משיח שלו. ועיקר הדבר שבו תלוי בחינות משיח הוא שמירה מניאוף. כי משיח הוא בחינות הומם בבחינות רוח **אפינו משיח ה'** (איכה ד) [א]. וניאוף תלוי בחוטם, כ"ש (שמות כ)⁴ **לא תנאף ואיתא**

¹⁰ בתקפא- (משלי ח), ובתשכט תוקן
¹¹ גם בדפו"ר- מגדול, בתשכט - מגדל
(כלשון הפסוק)
¹² עיין זוהר ויקהל דף ר. כי ספר דקאמרן ושם חד מלה הוא בכל סטרין ועיין ספר הפליאה ד"ה זה ספר תולדות האדם. וספר נובלות החכמה לרבי ישראל שרוג עלה סו. קהלת יעקב ערך ספ
¹³ עיין תורה ב' ח"א
¹⁴ ובדברים י' י'

¹⁵ כגון הספר הגנוז של רבנו וכן תורה נה ח"א עיין ביאור הליקוטים שם אות נו ושיש"ק ח"א סימן תפא.
¹⁶ עיין חיי מוהר"ן סימן קסט וימי מוהר"ת ח"א סוף אות כו. כענין ספר הנשרף, ועיין ימי מוהר"ת ח"א נט סה שרבונו ציוה לשרוף אחרי הסתלקותו את כל כתבי שנסארו בארון. ועיין שישי"ק ח"ד נו. ופלי"ח תורה רפכ אות ב.
¹⁷ לשון חז"ל בענין מי סוטה שבת קשו. סוכה נג: נדרים סו: מכות יא.
¹⁸ עיין כורזי מאמר ד' אות ל', והיי מוהר"ן סימן שצה. אבן עזרא במדבר כא יד. ודרשות עה"ת לתלמיד הרשב"א רבי יחושע אבן שועב סוף פרשת בלק.
¹⁹ מתרוצו - להשיחית
²⁰ גם בתורלד- אפיקורסית, מתרלו - אפיקורסות

עשו קולו ויבן. גם עיין זוהר סוף פרשת תולדות דף קמז:
¹ **עיין זוהר פקודי דף רכה:** נעה"פ (הושע ב א) והיה מספר בני ישראל כחול הים] **ומדרש תהלים מזמור ב'** נעה"פ למה רגשו גויים. ועיין גם שמות רבה יג א
² כן מנוקד בתקפא- ספפר
³ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
⁴ * במדבר ז' ט'
⁵ תהלים פא ג'
⁶ תורה זו נאמרה בשנת תקסט בפרשת יתרו ועיין חיי מוהר"ן סימן תרו ושישי"ק ח"ו רפח שהיא תירוץ על קושית המגיד מיטראוויצ'י. ובח"מ סימן תמו שרבינו שיבח עצמו בה.
⁷ מוכא בחיי מוהר"ן סימן נב

⁸ מתרוצו - בתחלה
⁹ * תהלים סח
¹⁰ בתשכט - אסירים
¹¹ גם בדפו"ר ותורלד - הוא, ומתורלו - היא (בתקפא ו' חלקו התחתון חלש ובכמה דפוסים נראה י')
¹² עיין לק"ה תערובות הלכה ג' אות א'. כי עיקר היחוד הוא לייחד את הבריאה שיהיה נכלל ובטל בקודם הבריאה ע"ש
¹³ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
¹⁴ נוסף בתקפא
¹⁵ מי שרוצה לחדש חודשין דאורייתא שיש בהן ממש הוא צריך לבכות מקודם.
¹⁶ **עיין זוהר שמות דף יב:** פורקנא דישראל לא תליא אלא בבכי, כד ישתלמון ויכלון כבי דמועות דככה עשו קמי אבוי, דכתיב (בראשית כו לח) וישא

¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו.
ועיין ככבי אור בהקדמה להכמה ובינה
² בתשכט - שרז"ל
³ **עיין ליקוט** שבעיני הושע פ"ח רמו תקה. ועיין ושמות רבה מו א במדבר רבה יד ט תנחומא וירא ה' וכי תשא לך] ג גם בתורלד- הישראלי, מתרלו - הישראלי
⁴ **עיין שמות רבה תשא יז** [צ"ל מו אות א **הובא בתוספתו גיטין ט: ד"ה** אתמות] **ועיין ירושלמי פאה פ"ב** [הלכה ד' והגיגה פ"א הלכה ח']
⁵ מתרוצו - לכתוב
⁶ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו והיא ביאור על ספר המדות ערך הוראה ח"ב אות ג'.
⁷ לשון ברכת האידוסיין שאומרים בחופה.

מאמר מי שהוא מנהיג

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

בהרבה תורות מדבר רבנו כיצד מנהיג צריך להתנהג ובעיקר בעניין הרחמנות כמו"ש כי מרחמם ינהגם, וכאן מבאר עוד צד ברחמנות שצריך שיהיה למנהיג, שצריך שיהיה צר לו בסבלותם כמשה רבנו שהיה מטיל משא על כ"א לפי כחו. ומחדש כאן רבנו שמנהיג שנוהג כך מבטל מישאל ד' מדות רעות ש"ד ג"ע ע"ז ולשה"ר. ונראה ממה שחיבור והקשר דברי התורה הזו הן החיבור בין איש ואישה, שרומז גם להנהגת הבית ברחמנות והרגשת סבל הזולת שע"ז מבטל ד' מדות נוראות אלה, שהם תכלית הפירוד מהקב"ה, ואדרבה זוכה לחיבור נפלא בין איש ואשתו וקב"ה ושכינתיה שהם ישראל.

ליקוטי הלכות

אין

שיחות

אין

הקדמה

רבנו מבאר כאן עניין הרחמנות שצריך שתהיה למנהיג ישראל, וכבר דיבר מזה בכמה בחי' עפ"י הפסוק כי מרחמם ינהגם, אבל כאן מוסיף שע"ז זוכה לבטל ממנו ומשפחתו ומישאל ד' מדות רעות של ע"ז ש"ד ג"ע ולשה"ר.

הדמות השלימה לדוגמא כאן היא משה רבנו דכתיב ביה "ויגדל ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" ומשמע שהיה בחי' של תיקון ליעקב אבינו, שכאן הוא הדמות החסר שלימות, שאע"פ שגם הוא היה בחי' מנהיג של נשמות ישראל שהיו בצאן לבן, לא הואיל לבטל מבניו הד' מדות כאשר אחר לשלם את נדרו. ואע"פ שמדת הרחמנות היא עצם מדתו ביחס לאבותיו שהם חסד וגבורה הוא התפארת שהיא מדת הרחמים, עדיין לא היה בשלימות, אבל נשלם במשה רבנו שזכה לשלימות הקו האמצעי דהיינו הדעת שבה תלוי הרחמנות כמבואר בתורה ק"ט. כי אע"פ שזכה יעקב אבינו בכניסתו לארץ לנצח את המלאך ולהקרא ישראל, לא היתה זו מדרגתו הקבועה שעל כן לא נתבטל שמו יעקב, ומובא שמשו רבנו זכה לה שלימות², וכן איתא בזהר יעקב מלבר ומשה מלגאו. וכו בחומש יעקב ד' נצב עליו בחלום ואילו משה פה אלא פה אדבר בו.

כשיצא יעקב אבינו לחרן אחרי י"ד שנים שלמד בבית שם ועבר תפסו אליפו והשאירו ערום במקלו לבד להתחיל התחלה חדשה לגמרי בלא כלום ואזי הגיע לבית אל שם קיבץ י"ב אבנים סביב ראשו ונעשו אבן אחת, וה' ניצב עליו וחלם סולם ומלאכים עולים ויורדים בו (בו דייקא (ב"ר סח יב) ו) שעדיין היה לו ירירות ועליות¹ אבל בבחי' מלאכים דהיינו יצה"ר של מלאך (כמבואר בתורה ע' שהוא היצה"ר שנשאר כשמתבטל יצה"ר

¹ כו אלול תשפ"ב ע"ט תשרי תשפ"ג ירושלים

² אעפ"כ יסוד העולם הושתת ע"י יעקב דייקא כשבצדקתו נתאחדו יב אבנים ונעשו אבן מצבה, היא המצבה שגדר יעקב אבינו להקריב עליה קרבנות אם יחזור בשלום מלבן, וממנה עשה הקב"ה אבן שתייה דהיינו יסוד העולם (כמבואר בילקוט שמעוני). והטעם נראה שכיון שהיה מבחר האבות כבר עשה לעולם יסוד, ומשה רבנו התחיל מהיכן שיעקב אבינו גמר. ואע"פ שאבן השתייה, ממנה הושתת העולם בבריאת העולם, נראה שזה בגשמיות, אבל ברוחניות היו אלפים שנות תוהו ואח"כ מאברהם עד יעקב חזר ונתאחה הקרע, וכשירדה שכינה לרקיע רביעי ע"י יעקב, ויעקב אבינו הקים מצבה יסוד למקדש שהוריד את התפלה לבחי' בית שלכל אחד יהיה תפיסה בתפילה ע"י כבר היה יסוד לשלימות החיבור בין שמים וארץ, שנשלם ע"י משה רבנו שזכה להוריד שכינה למשכן בארץ ממש. (כך נ"ל לבאר בדרך אפשר) (אבן השתייה ראה גליין עומקא דפרשא בראשית תשעו וגליין מסביב לשלחן 349)

ילקוט שמעוני בראשית רמז קכ – ויקח את האבן אשר שם מראשותיו מה עשה הקב"ה ברגל ימינו הטביע האבן עד עמקי תהום ועשה אותו סניף (לחוקה ולסעדה) לארץ. כאדם שהוא עושה סניף לכיפה לפיכך נקרא אבן שתייה ששם הוא טבור הארץ ומשם נמתחת כל הארץ ועליה היכל עומד. שנאמר והאבן הזאת וגו' וענו העליונים ואמרו בא"י האל הקדוש.

³ בראשית רבה פרשה סח פסקה יב – ר' חייא ורבי ינאי חד אמר "עולים ויורדים" בסולם וחד אמר "עולים ויורדים" ביעקב מאן דאמר עולים ויורדים בסולם נחא, ומאן דאמר עולים ויורדים ביעקב, מעלים ומורידים בו אפזים בו קפזים בו שונטים בו.

⁴ שעורי דעת חלק א – ויקרא בשם ה' – ענין המלאכים כאן, הוא הכוחות שבו. הרי ראינו, שעוד לא היה שלם. גם בו, עוד היו כוחות טבעיים, סואנים ותוססים: "אפזים בו, קפזים בו, סוטנים בו". עוד היה מתעורר אצלו, "פיזוז" טבעי, "כירכור" שלא במקומו, עוד "סטנו" בו כוחותיו, ו"מחולות סטניות" עוד מצאו בו מקום. אמנם "מחולות מלאכים" היו, במקום אשר אצל אחרים "ריקוד שעירים", אבל בכל זאת

(הגשמי) ואזי הקים את האבן למצבה וסך עליה שמן, ונדר שיעלה עליה קרבנות לה' ושיקבל על עצמו ליתן חומש מכל ריוח שיבוא לו, בתנאי שהקב"ה ישמור עליו בגלות הזו אצל לבן, מארבעה דברים מע"ז וש"ד וג"ע ולשון הרע. כמ"ש אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה, אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים. ובמדברש"י נחלקו כיצד ד' מדות אלו רמוזות בפסוק זה אבל לכ"ע זה רמוז. וכשחזר יעקב אבינו מחרן שָׁלַם במידתו, וניצח את המלאך שרו של עשו, ונוסף לו שם ישראל, שָׁכַח לקיים את נדרו, ועי"ז בא לד' מדות הנ"ל שעליהן ביקש מה' שישמור אותו מהן, דהיינו ששמע לשון הרע מבני לבן, ובתו דינה נלקחה ע"י שכס גילוי עריות, ובניו שמעון ולי הרגו את כל אנשי שכס שפיכות דמים, ובזו את העיר שהיה בה ע"ז כמבואר בויקרא רבה (לז א').

לעומת זה משה רבנו מיד כשנעשה גדול יצא אל אחיו בני ישראל וראה סבלם שהיתה עבודתם מוחלפת של איש לאשה ושל אשה לאיש ושל זקן לבחור וכיו"ב, (עיקר הדגש כאן הוא על החילוף בין איש לאשה ואשה לאיש, ונראה לבאר עפ"י מה שביאר בזה הרמ"ק¹) על סוטה יא: שכוונת המצרים בזה היה למעט אותם מפריה ורביה) ומשה ריחם עליהם והיה מחליף עבודתם ליתן לכל אחד כפי טבעו וכוחו הגופני והנפשי, ועל זה הבטיחו הקב"ה שבמתן תורה יזכה שהתרת נדרים תהיה בעיקר על ידי החכם שבדור ויזכה להתיר נדרים שבין איש ואשה כמבואר בויקרא רבה (לז ב').

עפ"י שני המדרשים האלה בויקרא רבה לז מחדש רבנו שמנהיג שהוא רחמן כמשה שרואה ומסתכל באנשיו ומרגיש ויודע כל להעריך אחד כוחו, ומרחם ומטיל עליו משא כפי טבעו וכוחו, עי"ז זוכה לבטל ד' מדות רעות הנ"ל של ע"ז ש"ד ג"ע לש"ה. שכיון שע"י וירא בסבלותם זוכים להציל איש ואשה מנדר שע"ז הם לא באים לאחור נדר נמצא מצילן מד' מדות רעות שהם ענשו של המאחר נדרו, כך גם כל מנהיג שמרגיש סבל אנשיו ומטיל על כ"א משא כפי כוחו מבטל ד' מדות רעות. הלימוד הזה קשה מאד, לא רק בלשון רבנו שהיא קצרה מאד, אלא אפילו אם הביאור שלנו בדבריו הוא נכון עדיין קשה, דהיינו אפילו אם אמת שמשה רבנו כיון שהחזיר להם כח הפריה ורביה לכן זכה להתיר נדר של מריבה בין איש לאשתו שגם הוא מחזירם לחיות ביחד, והכי נמי יעקב אבינו כיון שביקש שהקב"ה ישמור אותו מד' מדות רעות לכן נענש בהם כשאיחר נדרו, אבל כיצד אפשר ללמוד מכאן לכל מנהיג בכשרות ויושר שמבטל ד' מדות רעות?

לכן אולי בדוחק אפשר לבאר עפ"י הכלל (ששמעתי) שכל יסוד היכן שנזכר בתורה לראשונה שם הוא שרשו. נמצא לפ"ז שכל הנדרים שרשם בנדר יעקב שנקרא ראש לכל הנודרים², וכיון שיעקב אבינו נדר על תנאי שיהיה נשמר מד' מדות רעות, על כן כל נדר טמון בו בחי' זו, לכן כל מאחר נדרו בא לד' מדות רעות. והכי נמי מנהיג ע"י שמנהיג בכשרות ויושר להטיל על כל אחד כפי כוחו שרש הענין הוא בויגדל משה וכו' וירא בסבלותם, וכיון ששם היה בעיקר להחזיר איש לאשתו, זה טמון בכל הנהגה בכשרות ויושר הנ"ל, שגורם

¹ "ריקודים" הם. ומידת ממשלתם היתה, עד שניצב עליו ה': "והנה ה' נצב עליו" (בראשית כח, יג). מזריחת הוד השכינה, מהאור העליון הבהיר ששכן עליו, נסתלקו וברחו מאליהן, כל הכוחות.

² בראשית רבה - פרשה ע פסקה ד - רבי אבהו ורבנן, רבי אבהו אמר "אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך" מלשון הרע היך מה דאת אמר (ירמיה ט) "וידרכו את לשונם קשתם שקר", "ונתן לי לחם לאכול" מגילוי עריות המד"א (בראשית לט) "ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל" לשון נקי, "ושבתי בשלום אל בית אבי" משפיכות דמים, "והיה ה' לי לאלהים" מעבודת כוכבים. רבנן פתרון לה בכל עניינא "אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך" מעבודת כוכבים מגילוי עריות משפיכות דמים מלה"ר אין דרך אלא עבודת כוכבים כמד"א (עמוס ח) הנשבעים באשמת שומרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע, ואין דרך אלא גילוי עריות שנאמר (משלי ל) כן דרך אשה מנאפת וגו', ואין דרך אלא שפיכות דמים שנאמר (שם א) בני אל תלך בדרך אתם מנע גלגל מנתיבתם וגו', ואין דרך אלא לשון הרע שנא' (בראשית לא) וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב:

ילקוט שמעוני במדבר רמז תשפד - אתה מוצא ביעקב אבינו כמה צרות אירעו לו בשביל שאחר נדרו שנאמר וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי שלא אכשל בעבודת אלילים, אמר לו הקב"ה הנה אנכי עמך. ושמרני מגילוי עריות אמר לו הקב"ה ושמרתיו. בדרך הזה אשר אנכי הולך זה שפיכות דמים שנאמר אל תלך בדרך אתם, אמר לו הקב"ה בכל אשר תלך. ושבתי בשלום והשיבותיך, לא עשה, אלא כיון שאחר נדרו נתקלקל בשלשתן. בעבודת אלילים שנאמר הסירו את אלהי הנכר ויטמן אותם יעקב. בגלוי עריות שנאמר ותצא דינה בת לאה. ומנין בשפיכות דמים, ממה שהקב"ה אמר לו קום עלה בית אל וגו'. אמר משה כי תדור נדר לה' לא תאחר לשלמו ואם נדר ילך אצל חכם ויתיר לו, ממה שקרינן בענין וידבר משה אל ראשי המטות:

³ ראה ענף יוסף על עין יעקב סוטה יא: אות לג- הכוונה כי בהיות שדרך האשה לעולם לסבול כובד משאה על ראשה ולא על גופה או גבה. והטעם הוא כי בהיות הזרעת האשה תלויה במתניה לכן אינה יכולה לסבול כובד משאה על גבה אלא על ראשה, והאיש הוא להיפך שדרך האיש לשאת משאו על גבו ולא על ראשו והטעם כי בהיות הזרעת האיש יורד מן המוח. לכן אינו נושא משא על ראשו אלא על גבו. והמצריים הרשעים שהיתה כל כוונתם למעטם פן ירבו היו משנים מלאכת נשים לאנשים. שהיו מעמיסים להם משא על ראשיהן מלמעלה כדי שיוק להם בענין ההזרעה. וכן לנשים עשו שיהיו נושאות על גביהן להזיק להם במתניהם שיהיה במתניהם תמיד המעמד (אגרת שמואל בשם הגאון מו"ה משה קורדוורי ז"ל):

⁴ עקידת יצחק - שער כה: ...הספק החמישי הוא מה שעכב יעקב לשלם נדרו, עם היותו ראש ואב לכל הנודרים, דכתיב (תהלים קלב) נדר לאביר יעקב. ולא עוד אלא שאמר לו בחרן, אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא וכו' (בראשית לא), והוא לא עשה ולא כלום, עד שחזר לומר לו אחר מעשה שכס (שם לה) קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך. ובאמת כן לא יעשה לשום אדם כל שכן לאיש כמוהו:

לאנשיו שלום בית בבית ועם הקב"ה. וכך גם כל נדר בשרשו הוא בין איש ואשתו/י, להחזיר איש ואשה להיות יחד כמ"ש בסוף פרשת נדרים שפרשת מטות (במדבר ל' ז) אלה החקים אשר צוה ידוד את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעריה בית אביה: נמצא שכל מנהיג שמנהיג ביושר כנ"ל מעורר בחי' יחוד איש ואשה דהיינו בחי' נדר ששרשו יחוד איש ואשה ושרשו בנדר יעקב שטמון בו השמירה מד' מדות רעות או ח"ו נפילה לד' מדות רעות אם מאחר לשלמו.

הסוד

רבנו אומר שהעניין שמחדש שמנהיג בכשרות ויושר כנ"ל מבטל ד' מדות רעות, ביאור העניין הוא סוד, דהיינו הסוד שנדר צריך לקיימו מיד. וצ"ע כוונתו. ונ"ל מדלא אמר שנדר אסור לידור, כוונתו לומר שנדר הוא עניין גבוה מאד מאד ותיקון נפלא מאד למלכות, אלא שהוא חורבן נורא אם ח"ו מאחר לשלם נדרו, עד שגורם לד' מדות רעות, שהן תכלית הפירוד והריחוק מהקב"ה, עד שעליהן נאמר יהרג ואל יעבור, דהיינו תכלית פגם המלכות, ומידיעת ההפכים אחת אפשר להבין גודל התיקון הנפלא דהיינו תכלית החיבור של האדם עם הקב"ה שנעשה ע"י נדר. וקצת מבואר בלק"ה יבום (הנ"ל בהערה), שהנדר נמשל לייחוד הראשון של איש ואשה שבו משאיר האיש רושם גדול באשה שמכוחו קשורה נפשה בנפשו לעולם שמכוחו מעלה לו מ"ן ומכוחו כל ההולדות שלה. והכי נמי בין האדם הנודר להקב"ה, שע"י הנדר זוכה לחיבור נפלא להקב"ה שמשאיר בו רושם שגורם לו כסופים והשתוקקות גדולים להקב"ה, שמכוחם זוכה לתשובה שלימה כמבואר בתורה ו'. וסוד הנדר הזה הוא שכר המנהיג בכישרון ויושר שמרגיש סבל כל אחד ואחד מאנשיו כנ"ל, זה בעצמו בחי' חיבור איש ואשה, כי המנהיג ואנשיו הם בחי' איש ואשה, וכשזוכה להתנהג עמם ברחמנות זוכה להתיר נדר דהיינו לבטל מה שמרחיק בין איש ואשה ולבטל הד' מדות רעות שהן עיקר הגורם ריחוק בין ישראל להקב"ה.

נמצא אע"פ שמדבר ממנהיג ושליט כיצד צריך לנהוג ברחמנות עם ישראל אבל עומק הכוונה היא הנהגת כל איש בביתו ששם עיקר השלום בין איש לאשתו, ע"י שמנהיג כל בני ביתו כל אחד לפי כוחם וטבעם ומטיל על כל אחד כפי טבעו וכחות נפשו ולא דורש מאף אחד מה שלא מתאים לו, וגם לזה צריך שכל וכשרון להבחין בין עצלות לעומס הנוגד את הטבע.

קושיות

"ראה לק"ה יבום ג' ז, שנדר הוא בחי' שהוא רוחא דשביק בה בעלה ביחוד ראשון, והוא בחי' בנימים ובחי' בית המקדש ע"ש. ובתורה ו' ביארנו שהיה רוחא הוא רושם נפלא שנשאר בנוקבא מיחוד ראשון שמכוחו היא נכספת אליו תמיד ועל כן כל הלידות הן מכח הרוח הזה, וזה סוד התשובה שבתחילה מאיר אור גדול בחי' יחוד ראשון ומכח הרשימו עומד בכל הנסיונות עד שזוכה לשלימות התשובה כמבואר שם. נמצא שכל נדר הוא בחי' חיבור איש ואשה ואיחור הנדר הוא פוגם בו.

ליקוטי הלכות אה"ע הלכות יבום הלכה ג אות ז) ועקר התקון של היבום שמתקן אחיו את נפש המת הוא על ידי בחינת ההוא רוחא דשדי בגוה, כמובא בספא משפטים ובכתבי האר"ל, כי ההוא רוחא דשדי בגוה שעל ידי זה נעשית כלי והוא עקר חיותה, כמו שמוכא בכתבים על פסוק "ויהי בצאת נפשה וכו'", הוא בחינת בנימין, כמבאר בכתבים, והוא נמשך מבחינת נדר, כי זה ידוע שנדר הוא בבינה אמא עלאה, בחינת יום הכפורים תשובה שמתחילין אז כל נדרי פידוע, ומשם נמשך ההוא רוחא דשדי בגוה, שהוא בחינת בנימין, כמובא בכתבים בשער קריאת שמע שעל המטה בפרי עץ חיים, עין שם. וזה בחינת מה שלא נולד בנימין שהוא בחינת ההוא רוחא כנ"ל עד ששלם יעקב את נדרו, וכן נסמך לדת בנימין לקיום הנדר של יעקב, כמו שכתוב בפרשת וישלח, "ויצב יעקב מצבה ויצק עליה שמן ויקרא יעקב את שם המקום וכו' בית אל, ויסעו מבית אל ויהי עוד כפרת הארץ וכו' ותלך רחל וכו'". ואז דיקא נולד בנימין אחר קיום נדרו של יעקב דיקא, כי בנימין נמשך משם מבחינת הנדר שמשם נמשך ההוא רוחא דשדי בגוה שנעשית כלי על ידי זה, והוא עקר חיותה, כי עקר חיות וקיום של אשה ויאת ה' בחינת רחל, בחינת תורה שבעל פה, בחינת אמונת חכמים, הוא על ידי נדר, בחינת וידר יעקב נדר, כמבאר במאמר הנ"ל, ועל כן נדר יעקב הנדר בשלהל לשא אשה יראת ה' כנ"ל, ועל כן בית המקדש בחלקו של בנימין, כי עקר הבית מקדש נמשך מבחינת נדר, הינו מנדרו של יעקב, כי זה בעצמו היה הנדר של יעקב והאבן הזאת אשר שמת מצבה יהיה בית אלקים שהוא אבן שתיה מקום הבית המקדש, ועל כן בבית המקדש שם היו מביאין כל הנדרים ונדבות, וכן בגין בית המקדש היה על ידי נדרים ונדבות מה שנדר כל אדם ואחד, כי הבית המקדש נמשך מבחינת נדר ועל כן הוא בחלקו של בנימין כנ"ל, כי עקר הבית המקדש הוא בחינת תקון אמונת חכמים תורה שבעל פה בשלמות, שהוא תקון כל החטאים שבאים מחטא אדם הראשון שפגם בו, כי בבית המקדש נתתקנו ונתכפרו כל החטאים שפגם באים מחטא אדם הראשון שפגם בו, כי בבית המקדש נתתקנו ונתכפרו כל החטאים שפגם באים מחטא אדם הראשון, שפגם אמונת חכמים, שהוא כלל כל התורה. ועל כן נקרא הבית המקדש "הר המוריה", שמשם יוצאה הוראה (תענית טו), כי שם היו יושבין סנהדרין גדולה בלשפת הגזית וחורתין הלכות, ושם עקר הברור של ההלכות ועקר אמונת חכמים תלוי בהם, כי עליהם נאמר עקר הפסוק, "וקמת ועלית אל המקום וכו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ומי שממרה על פיהם הוא זקן ממרא. נמצא, שעקר תורה שבעל פה, בחינת אמונת חכמים, תלוי בבית המקדש שבנאו דוד ושלמה המלך שהם בחינת מלכות, בחינת אמונת חכמים תורה שבעל פה כנ"ל, ועל כן עקר הבית מקדש נמשך מבחינת נדר מנדרו של יעקב וכו' כנ"ל, כי עקר אמונת חכמים הוא על ידי נדר כנ"ל, ועל כן כשרצה דוד המלך, עליו השלום, למצא מקום הבית המקדש, הכרח לעלות לבחינת נדר, וזה בחינת אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב (תהלים קלב), "לאביר יעקב דיקא, שהוא התחיל לגלות מקום הבית המקדש על ידי בחינת נדר כנ"ל, וזהו "עד אמצא מקום לה' משכנות וכו'", דהיינו מקום הבית המקדש שהוא תקון אמונת חכמים שתלוי בבחינת נדר כנ"ל: נמצא, שבחינת ההוא רוחא הנ"ל הוא בחינת נדר, בחינת בנימין, ועל כן על ידי זה יכול אחיו היבם לתקן את נפשו על ידי שהתחיל זה המת לתקן בחינת אמונת חכמים על ידי ההוא רוחא כנ"ל שנמשך מבחינת נדר, שעל ידי זה מתקן בחינת אמונת חכמים, בחינת אשה יראת ה', כי משם עקר חיותה כנ"ל, ועל כן על ידי זה מתקן היבם את נפש המת שעקר פגמו על ידי אמונת חכמים, כי בחינת אמונת חכמים נתתקן על ידי בחינת ההוא רוחא שנמשך מבחינת נדר, בחינת בנימין וכו' כנ"ל:

- א. "פרנס חודש" – צ"ע בכמה תורות מדבר ממנהיג ומפרנסים ורק כאן כתב פרנס חודש. ובקיצור לק"מ השלם (המקור כנראה ל"ע בתרא) כתב פרנס או מנהיג ולא כתב חודש. וגם צ"ע מדוע כאן תירגם מנהיג שקוראים רגיריר מה שלא תרגם בשום תורה אחרת. גם צ"ע בליקוטי תפלות כותב פרנסים חדשים
- ב. "בכשרות ויושר" – צ"ע מה החילוק? ראה בהמשך "שמעריך את כ"א ביושר", לכאורה ביושר מיותר שהרי כבר אמר בכשרות ויושר. ועוד מדוע לא כתב גם כאן בכשרות. ואולי כאן מבאר החילוק שהיושר הוא לדעת לעריך נכון כ"א מה כוחות הגוף והנפש שלו בלי נגיעות כגון שמוצא חן בעיניו או להפך.
- ג. "ורואה ומסתכל" – צ"ע מה החילוק ומדוע לא כתב משגיח? אולי רואה בכלליות ומסתכל בעיון רוצה לומר שכדי להבחין כוחו של כל אחד צריך להראות ולהסתכל בכלליות ובפרטיות טבעו וכוחו.
- ד. "להטיל המשאוי" – מאי להטיל? מדוע לא אומר לתת?
- ה. "ע"י שמעריך כ"א ביושר וכו' מבטל ד' מדות רעות" – צ"ע מבטל מעצמו או ממשפחתו או מכל ישראל? כי לקמן הראיה מיעקב אבינו שם לא בא לזה בעצמו אלא משפחתו ואילו בלקוטי תפילות (תנינא סימן כד) משמע שכשמבטל מבטל מכל ישראל, ואולי גם מכל העולם.
- ו. "ע"י שמעריך כ"א ביושר וכו' מבטל ד' מדות רעות" – צ"ע האם כל שכן ע"י קיום הנדר או שע"י בחי' וירא בסבלותם מתקן יותר? ואולי בקיום מבטל רק מעצמו ואילו ע"י וירא סבלותם מבטל מכל משפחתו וישראל
- ז. ע"י שמעריך כ"א ביושר וכו' זוכה לתיקון הנדר שמציל מד' מדות רעות שהן ענשו של המאחר נדרו. וצ"ע כי ענשו של המאחר נדרו הוא גם שמתה אשתו, האם כמנהיג בכשרות כנ"ל גם מציל את אשתו ממות? ובספר המדות (תפלה עג) מי שנדר אין מקבלים תפלתו עד שישלם נדרו האם ע"י שמנהיג בכשרות כנ"ל זוכה לקבלת תפלה?
- ח. "שמעריך ביושר" צ"ע מה המעלה המיוחדת בזה האם הרחמנות או הכשרות לדעת כח הנפש של כל אחד?
- ט. צ"ע כי הכלל שהעונש הוא מעין המעשה הרע, מדה כנגד מדה, וכאן ד' מדות לא קשור לאיחור נדר. וכן השכר של "וירא בסבלותם" לכאורה לא קשור להתרת נדר, הרי התרת נדר בין איש לאשתו הוא רק חלק מכל התר נדרים שנאמר שהוא שכר מיוחד על שהיקל על איש לאשתו
- י. "ע"ז גילוי עריות וש"ד ולשון הרע" – צ"ע מה ראה שנים לכתוב בראשי תיבות שנים בשלימות? הרי גם ג"ע ולש"ה המנהג לכתוב בר"ת.
- יא. ד' מדות – צ"ע מדוע רבנו מכנה אותן ד' מדות, ולא ד' עבירות, הרי הן ד' עבירות החמורות ביותר? ראה תורה א תנינא אות ד' גם שם צ"ע שג' מחריבי היראה הן ממוז אכילה ומשגל מכנה בשם ג' מדות, ובבחי' הדקה שלהן דהיינו אל תהי בו לכל אדם ואמונה ושמירת הברית מכנה אותן עבודות.
- יב. צ"ע הסוד מה הוא? עיין לעיל בסוף ההקדמה
- יג. "על ידי זה תזכה להתיר נדר שנאמר בו גם כן בין איש לאשתו" – צ"ע התרת נדרים היא אמנם גם בין איש לאשתו, אבל מה שמשא רבנו היקל בסבלותם לכאורה לא היה בין איש לאשתו אלא שהיקל לאיש והיקל לאשה כל אחד לחוד. אבל עיין לקמן ענף יוסף בשם הרמ"ק על סוטה יא: שכוונת פרעה שהחליף העבודות בין איש לאשתו היה כדי למעט כוחם לפרות ולרבות, ומשה רבנו ע"י שהחזיר העבודה לכל אחד כראוי לו, החזיר להם כוחם.
- יד. בסוף התורה וע"ז ניצולין מד' מדות הנ"ל – צ"ע האם ניצול רק בעצמו או ניצולים אחרים על ידו? ובמדרש מבואר שיעקב לא בא לזה בעצמו אלא בניו ובתו ומשפחתו ורק לשה"ר שמע בעצמו. ובלקוטי תפלות (תנינא כד) מבואר שכל ישראל ניצולין ואולי גם כל העולם. וצ"ע הרי משה רבנו שהוא הדוגמא למנהיג הכשר והישר, נענש שכן בנו עבד לפסל מיכה. ועוד כיון שמבטל הד' מדות מכל העולם מדוע לא ניצול מלשון הרע של דתן ואבירים שספרו שהרג את המצרי. עיין תורה קד טעם שמשא נענש שכן בנו עבד ע"ז כיון שחשד בכשרים בשבט גד וראובן ע"ש. ודתן ואבירים היו רשעים גדולים מעיקרם ואין ראייה מהם.

עד כאן ההקדמה

*

תורה כז [ט]

מי שהוא פרנס חודש¹ דהיינו הממונה באותו חודש להיות מושל/אי על קהילתו, או כל מנהיג שיש לו שלטון וממשלה שקורין ²(רוג'יריר)³, והוא מנהיג בכשרות וביושר⁴ ורואה ומסתכל

להטיל המשאוי על כ"א כראוי לו כפי מה שמעריך את כ"א ביושר להכביד ע"ז ולהקל ע"ז כראוי ע"ז מבטל הד' מדות/טו רעות דהיינו ע"ז וגילוי עריות וש"ד ולשון הרע ממנו ומשפחתו ומאנשיו שמנדיג אותם :

והסוד שעל ידו מתבאר עניין זה, הוא כי הנדר שנודרין צריכין לשלם מיד [טו]/[טז] שמא יאחר ויעבור/י"ז על (דברים כג כד) "מוצא שפתיך תשמור", ובפרט זה מצוי בנדר"י צדקה/טו, והמאחר נדרו יותר

¹ פרנס חודש – נראה שפרנס הוא כינוי שלא נוהג היום ובפרט פרנס חודש לא נוהג היום אבל נהג בימי בעש"ט וכנראה גם בזמן רבנו, והכוונה שבכל חודש היה ממונה אחר על הקהילה, ובאותו חודש הוא היה מנדיג את הקהילה. וראיתי בשפת אמת שמבאר שהמקור בשלמה המלך שהיו לו יב נציבים אחד לכל חודש ומבאר כי שבכל חודש יורד שפע חדש ע"ש.

עיי' שבחי הבעל שם טוב – שמעתי מהרב דקהלתינו ששמע מהחסיד מ' זאב מאליק. פ"א שבת הבעש"ט בק"ק הנ"ל אצל בעה"ב והבע"ב היה פ"ח=פרנס חודש. ובשבת במנחה הלך הבעה"ב לבה"כ לשמוע הדרשה מדרשן אחד אורח. והמתין עליו הבעש"ט בסעודה שלישית שיבוא מבה"כ....

ועיין שפת אמת – בראשית – פרשת מקץ – שנת (תרמ"ד) – בפסוק שם יוסף צפנת פענח פרש"י מגלה צפונות. ולכאורה הי' צריך להיות שמו פענח צפנת. והענין הוא דכתיב ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל ע"ה. דכתיב שער החצר הפנימית בו ימי המעשה יהי' סגור ביום השבת יפתח וביום החודש יפתח. וכמו שיש דברים אלה בבחי' הזמן ושנה. כן בנפש. והמה שבטי בני ישראל שמכוונים ל"ב החדשים. ובכל חודש נפתח שער מיוחד והרמוז מה שעשה שלמה המע"ה י"ב נציבים לכל חודש פרנס אחר. דמלכותא דארעא כמלכותא דרקיעא שבכל חודש נפתח שער פרנסה ושפע מחדש. לכן מתפללין בר"ח על פרנסה. ועל יוסף הצדיק נא' ביום השבת יפתח ומדריגת יוסף למעלה מן השבטים. והי"ב שבטים המה ממשיכין השפע לכל העולם. אבל יוסף הוא פותח מקור השפע כמו בשבת שאין מתפללין על פרנסה ומ"מ עיקר השפע בא בכח השבת כדאייתא בזה"ק יתרו אי לא אשתכח בי' מנא מה ברכתא אשתכח בי' אלא כל ברכאין בשביעאה תליין בו. פי' שזה פתיחת המקור קודם שיתפשט להיות נולד תולדה גשמי. וז"ש ויוסף הוא השליט על הארץ שהוא למעלה מהתפשטות השפע לתחתונים. ולכן מעיד עליו הכתוב הוא המשביר לכל עם הארץ אע"פ שאין ניכר שהוא הגורם. ולכן לא הכירו השבטים כחו של יוסף כי כל כחו בהסתר ולכן נקרא צפנת פענח שהשפעה שלו הוא בהסתר ולא בגלוי. והרמוז סוד ה' ליראיו ואח"כ ובריתו להודיעם כי אין הברית נודע רק כשיש הסוד וזה עצמו שב' ששת ימי המעשה יהי' סגור וביום השבת יפתח:

² והוא כעין ז' טובי העיר שהיו בכל עיר כב"ד הגדול מכין ועונשין והפקרן הפקר כפי המנהג כמבואר בחו"מ סימן ב' ברמ"א. וראה גם מג"א סימן קנ"ט ס"ק לו בשם משאת בנימין שכתב והאידיא יש לו טובי העיר כח יותר וכ"כ הגהות מימוני על הרמב"ם תפלה יא אות ב'.

ומי שנתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים(מורדכי הובא בסמוע ח"מ ב' ס"ק י'), וכשם שגדולי הדור יכולים להפקיע ממון ולגזור ולתקן ולהנהיג לכל אנשי דורם, משום שכל אנשי הדור סומכים על מעשיהם, והרי הם כאילו ביררום והסכימו שכל מה שיעשו ויגזרו ויתקנו וינהיגו יהא קיים, הוא הדין בטובי העיר אצל אנשי עירם, שטעם אחד הוא, או לפי שכל שלטון ישראל הממונה בעירו ומושל במקומו דינו דין, והרי הוא בעירו בכלל דינא – דמלכותא* כל זמן שעושה כחוקי מקומו, כמו מלך ממש (ש"ת רשבי"א א' תרל"ז) (אנציקלופדיה תלמודית כרך יט, טובי העיר) טור עט)

³ נמצא כבר בדפוס. בתולד-ריגור

² רוגירי – צ"ע בכמה תורות רבנו מדבר ממנדיג ובשום מקום אחר לא תירגם שהכוונה לרוגירי.

¹ בכמה מקומות הזהירו חו"ל מפרנס שאינו כשר אלא מתגאה על הציבור. ואמנם הרבה קהילות נחרבו בגלל פרנסים גאוותנים (אורים על ח"מ ג' ס"ק יג). על כן אמרו ביומא כב: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודא אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו שאם תזוח דעתו עליו אומרין לו חזור לאחורין.

וראה ברכות נה. אין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ נמלכים בצבור. וראה ש"ע חו"מ סימן ח' סעיף ד אסור לדין להתנהג בש"ך ונסות על הצבור, אלא בענין ויראה. וכל פרנס המטיל אימה יתרה על הצבור, שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד חכם, לעולם. וכן אסור לנהוג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ. ולא יפסיעו על ראשי עם קדש. וצריך שיסבל טרח הצבור ומשאם. ומצוה על הצבור לנהוג בידו בדין, ויהיה אימתו עליהם. וגם הוא לא יתבזה ולא ינהג קלות ראש לפניהם, שפיין שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם, וקל וחומר שאסור לו לאכל ולשתות ולהשתפר (טור) בפני רבים. כל דין שאין לו מי שישמשנו, אסור לו לקבל להיות דין (הגהות מימוני פכ"ה דסנהדרין).

¹⁰ ראה תורה א' תנינא אות ד' ג' תאוות ממון אכילה ומשגל הפוגמים ביראה מכנה רבנו שם בשם מדות. ושם אות י' בבחי' הדקה שלחן מכנה אותם ג' עבודות אל תהי' בו פגם אמונה ושמירת הברית.

¹¹ לעיל תורה זו אות ב'. [דף סח].

¹² עיין חולין ב'. וש"ע יו"ד סימן רג סעיף ד' אפילו לצדקה אין טוב לידור אלא אם יש בידו יתן מיד. וביאר הט"ז יתן בלא נדר, ועיי"ש סעיפים ה' ו' ז' שבעת צרה ולכונן דעותיו ולתקן מעשיו ונדר מצוה מותר. (אם יקיים מיד הכוונה ליתן לקופת צדקה או לעני ממש או שלוחו נראה דתלוי במחלוקת הפוסקים אם נחשב כהגיע לידי הגבאים או לא, דתלוי בסוג הקופה והיכן היא, עיי' שו"ת משנה הלכות ח"ז קנז) ועיי' שיש"ק ח"א סימן תקיב (שרבנו היה רגיל בנדרים). ועיי' לק"ה שבת ו' ג' שעיקר הכוונה לנודר לצדקה, דהיינו בחי' פרישות שע"ז מתקשר לחכמים שזכו לפליאות חכמה ע"י שפרשו עצמם מעוה"ז.

¹³ עיין ספר החינוך – מצוה תקעה לקיים מוצא שפתיו כמו שנו"ד: שנוצטונו לקיים כל מה שנוציב עצמנו בדבור משבועה ונדרים וזולת זה, ועל זה נאמר (דברים כג כד) מוצא שפתיה תשמר וגו'. וכתב הרמב"ם וכוונתו לברכה (בספהמ"צ עשה צד) וכבר הפרישו מלות זה הפסוק ושמו כל מלה ממנו לענין, ואולם המגיע מכל מה שזכרתי לך הוא, שמצות עשה הוא שיקים האדם כל מה שידבר בו מחויב עצמו בדבר מהדברים. וכבר נכפל הלשון בזאת המצוה, והוא אמרו (במדבר ל ג) ככל היוצא מפיו יעשה. עד כאן:

¹⁴ עיין ספר החינוך מצוה תקעה – ובזמן הזה הנודר צדקה ולא פרעה ביום שנוצרה לגבאים או לעניים אם ישנם שם בטל עשה זה, וגם עבר בכל תאחר מיד, פדעת קצת המפרשים, ואם אחר לעשות הדבר שלשה רגלים לדברי הכל:

משלשה רגלים^כ בש"ע^{כא} כתוב שפנקסו נפתחת לעיני בדינו ולשלם לו גמולו, ועל כן אמרו שם שהנודר נקרא רשע, ורק לזרו עצמו למצווה מותר. ובמדרש מבואר שהמאחר לקיים נדרו גורם לו ומשפחתו אלו הד' מדות הנ"ל כדאיתא במדרש (ויקרא פ' לו [כב] פסקה א')^{כב} שלמד מיעקב שבשביל שאיחר נדרו שגדר כשיצא לחרן^{כג} ואחרי כ"ב שנים חזר ועדיין לא קיים נדרו לכן בא הוא או משפחתו

^כ עיין ספר החינוך מצוה תקעד - שלא נאחר הנדרים והנדבות ושאר הקרבנות שהם חובה עלינו, ועל זה נאמר (דברים כג כב) כי תדר נדר ליי אלהיך לא תאחר לשלמו. ובאזה הקבלה (ר"ה ד:). שאין עוברין על זה הלאו עד שיעברו שלשה רגלים אחר שגדר:

^{כא} ש"ע יו"ד סימן רג סעיף א' אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר, אף על פי שמקדמו, נקרא רשע ונקרא חוטא. שם סעיף ב' - אחר אדם נדרו, פנקסו נפתחת. שם סעיף ג' - הנודר, כאלו בונה במה בשעת אסור הבמות; והמקדמו, כאלו הקריב עליה קרבן, שטוב יותר שישאל על נדרו. והני מלי בשאר נדרים, אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן. ולא ישאל עליהם אלא מדיחוק וכן אם נשבע על איזה דבר, לא ישאל עליו אלא מדיחוק (מרכ"כ פ"ג דשבועות בשם מהר"ם ועוד פוסקים עין בית יוסף סוף סימן ר"ל). שם סעיף ד' - צריך לזהר (ד) שלא ידר שום דבר, ואפלו צדקה אין טוב לדר; אלא אם ישנו בידו, יתן מיד; ואם לאו, לא ידר עד שיהיה לו. ואם פוסקים צדקה וצריך לפסק עמהם, (ה) יאמר: בלא נדר. שם סעיף ה' - בעת צרה מתר לנדר. שם סעיף ו' - האומר: אשנה פרק זה, וירא שזא יתשל בדבר, שרי לה (ו) למנדר לזרוי נפשה. וכן אם ירא שיתקפו יצרו ויעבר על איזו מצוה ממצות לא תעשה, או יתשל מקיום מצות עשה, מצוה (ז) לשבע ולנדר כדי לזרו עצמו. שם סעיף ז' - מי שגדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשבח. ביצד, מי שהיה זולל, ואסר עליו הבשר שנה או שנתים; או שהיה שוגג ביין, ואסר היין על עצמו וזמן מרבה; או אסר השכרות לעולם; וכן מי שהיה רודף שלמונים ונכהל להון, ואסר על עצמו המתנות או הנית אנשי מדינה זו; וכן מי שהיה מתגאה בפינו ונדר בנזיר. וכיצא בנדרים, כלם דרך עבודה לשם הם; ובנדרים אלו וכיצא בהם אמרו חכמים: נדרים סיג לפרישות; ואף על פי שהם עבודה, לא ירבה אדם בנדרים אסור ולא ירגיל עצמו בהם, אלא יפרש מדברים שראוי לפרש מהם, בלא נדר.

^{כב} ויקרא רבה לו א

^{כג} ויקרא רבה פרשה לו פסקה (א) איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' הה"ד (קהלת ה) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם ר' מאיר ור' יהודה ר' מאיר אומר טוב אשר לא תדור וטוב הנודר ומשלם ר' מאיר שנאמר (תהלים עו) נדרו ושלמו לה' אלהיכם ר' יהודה אומר טוב אשר לא תדור וטוב משניהם מי שאינו נודר כל עיקר אלא מביא כבשתו לעזרה ומקדישה ושוחטה וכי תחדל לנודר לא יהיה בך חטא. אמר רב הונא מעשה באחד שנדר ולא שלם את נדרו והלך לפרוש בים הגדול ושקעה ספינתו ומת בים. אמר רבי שמואל בר נחמן כל מי שנודר ומשהה את נדרו סוף שבא לידי ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ממי אתה למד כלהון מיעקב ע"י שנדר ושהה את נדרו בא לידי כולן ע"ז מנין (בראשית לה) ויאמר יעקב אל ביתו הסירו את אלהי הנכר גלוי עריות מנין מדינה שנאמר (שם לד) ותצא דינה שפיכות דמים מנין שנאמר (שם) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים לה"ר מנין שנאמר (שם לא) וישמע את דברי בני לבן. ורבנן אמרי כל מי שנודר ומשהה נדרו קובר את אשתו הה"ד (שם מח) ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל. אמר ר' שמואל בר רב יצחק כל מי שנודר ומשלם יש לו שכר על הנדר ועל השילום שנאמר (תהלים עו) נדרו ושלמו לה' אלהיכם ומי שנודר ומשהה נדרו גורם מיתה לעצמו דכתיב (דברים כג) כי דרש ידרשנו ה' אלהיך מעמך ממך נפרעין ולא מממונך. אמר ר' אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא שנא' הנפש החוטאת היא תמות ואין יסורין בלא עון שנאמר (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אמר רשב"י כשם שבנדרים בל יחל ובל תאחר כך בערכין בל יחל ובל תאחר לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'.

^{כד} בראשית פרק כח (יח) וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתי וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה: (יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לזו שם העיר לראשנה: (כ) וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש: (כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ידוד לי לאלהים: (כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה והיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

רשב"ם (יח) ויצק שמן על ראשה - ומשח אותה לקדשה להקריב עליה קרבנות כדכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו. אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה וגו' יהיה בית אלהים לקרבנות:

רבנו בחיי (כ) וידר יעקב נדר לאמר. דרשו חז"ל (בראשית רבה ע, א) מאי לאמר, לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן. ואף על פי שהזהירה תורה על הנדר ועל השבועה לדבר מצוה מותר, וכן אמר דוד (תהלים קיט, קו) נשבעתי ואקימה וגו':

בעלי התוספות - אם יהיה אלהים עמדי. הפשט כך הוא אין זה תנאי אלא שבועה והכי הוא אומר כן יהיה אלהים עמדי וכן ישמרני כי כאשר אשוב אעשה האבן הזאת בית אלהים. וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ולעולם לך על תנאי נדר. ד"א אם יהיה אלהים עמדי שלא עבוד ע"ז. ושמרני משפיכות דמים. בדרך מגילוי עריות שנאמר כן דרך אשה מנאפת. ונתן לי לחם. אז עשר אעשרנו לך. וכאשר בא יעקב לארץ שכח אותו נדר א"ל הקב"ה שכחת נדרך חיך תהיה נכשל באותן שלשה דברים וכן היה נכשל בע"ז דכתיב ויתנו את אלהי הנכר אשר בידם. נכשל בשפיכות דמים דכתי' ויקחו שני בני יעקב איש חרבו. נכשל בגילוי עריות דכתי' ותצא דינה בת לאה:

צדור המור - נראה שתיצרו רז"ל באופן אחר כאומרם (בר"ר ע, ד) אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה. ואין דרך אלא ע"ז, שנאמר הנשבעים באשמת שומרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע (עמוס ח, יד). ואין דרך אלא ניאוף, שנאמר כן דרך אשה מנאפת (משלי ל, כ). ואין דרך אלא לשון הרע, שנאמר וישמע את דברי בני לבן (לק' לא, א), וכתיב שם וישם דרך שלשת ימים (שם ל' לו), ואין דרך אלא שפיכות דמים, שנא' דרך ירצחו שכמה (הושע ו, ט), והרצון בזה כי יעקב לא שם ספק בדברי השם יתברך, כי יודע היה שכולם אמת. אבל ביקש מהשם יתברך שיצילו משפיכות דמים ומלשון הרע ומגילוי עריות, לפי שאלו דברים שהם ביד השם לתת סיוע והכנה לאדם להעבירו מראות הדברים הבלתי ראויים, כאומרם (תהילים קיט, לז) העבר עיני מראות שוא. וכן אמר (שם כט) דרך שקר הסר ממני, וכן רבים. ואמר כי אם השם יסייעוהו באלו הדברים להוציא מרשת רגליו, יהיה סבה שישלים השם דברו הטוב אשר דבר עליו ואז יוכל להשלים נדרו. ולפי שהשם ית' השלים דבר עבדו, והוא איחר נדרו שאמר אם יהיה אלהים, שנכשל באלו הדברים כולם. ע"ז, הסירו את אלהי הנכר (לק' לה, ב), שפיכות דמים וגילוי עריות משכם. ובמדרש הוזהר תירצו באופן אחר איך אמר אם יהיה אלהים עמדי. אמר יעקב לפי שהיה חלום, והחלומות מהם אמת ומהם שקר. אם יהיה אמת, כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

לידי ד' הנ"ל. ע"ז-עבודה זרה, שנא' אחרי שנענש שנלקחה בתו ע"י שכם אזי ציווה אותו הקב"ה לעלות לבית אל לשלם נדרו שנדר כשברח מעשו לחרון, ואז אמר לבני משפחתו [כ"ה]/[כ"ו] **הסירו את אלקי הנכר שיש בידכם מביזת אנשי שכם. ג"ע-גילוי עריות, שנאמר ותצא דינה וכו' [כ"ו]/[כ"ז] וירא אותה שכם וכו' ויקח אותה וכו' [כ"ח]/[כ"ט]. ש"ד-שפיכות דמים, שנאמר ויקחו וכו' שמעון ולוי וכו' איש חרבו וכו' ויהרגו כל זכר בשכם [ל']/[לא]. לה"ר שנאמר וישמע את דברי בני לבן שאומרים עליו לשון הרע "מאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה" [לב]/[לג].**

ואיתא (שם [ל"ד]) ויקרא רבה פרשא לו פסקה ב' [ל"ה] במדרש הסמוך למדרש הנ"ל, שבשביל שראה משה בסבלות בני ישראל כ"ש-כמו שכתוב [ל"ו]/[ל"ז] "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם

^{כ"ב} בראשית לה ב'

^{כ"ב} **בראשית פרק לה (א)** ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בכרך מפני עשו אחיך: (ב) ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר בתכם והחליפו שמלתיכם:

רש"י (א) קום עלה - (תנחומא) לפי שאחרת בדרך נעשת ובא לך זאת מבתיך: (ב) הנכר - שיש בידכם משלל של שכם: והטהרו - מע"א: והחליפו שמלותיכם - שמא יש בידכם כסות של ע"א:

^{כ"ב} **ותצא דינה בת לאה** - פרש"י עפ"י תנחומא בת לאה דייקא ולא בת יעקב, כי לאה גרמה לה מצד מדתה שהיא יצאנית, ואילו רבנו עפ"י המדרש (ויקרא רבה לו) מבאר שיעקב גרם לה כיון שאיחר נדרו.

^{כ"ב} בראשית לד א'

^{כ"ב} **בראשית פרק לד (א)** ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ: (ב) וירא אתה שכם בן חמור החי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה:

רש"י (א) בת לאה - ולא בת יעקב. אלא ע"ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (ב"ר) שנאמר ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל כאמה כבתה):

^{כ"ג} בראשית לו כז כו

^{כ"ג} **בראשית פרק לו (כה)** ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר כטח ויהרגו כל זכר:

^{כ"ג} בראשית לא א'

^{כ"ג} **בראשית פרק לא (א)** וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה:

ספורנו (א) וישמע את דברי בני לבן, שספרו עליו לשון הרע בקנאתם:

רד"ק (א) וישמע את דברי בני לבן לאמר, איש לאחיו היה אומר אלה הדברים, וכן היו אומרים לאביהם לפני בניו של יעקב:

מלבים (א) וישמע. כ"ז שהיה גורת ה' ורצונו שיהיה יעקב בבית לבן, לא אנה אליו כל רע וימצא שם חן בעיני הכל, ועתה שהגיע העת שישוב לביתו, שמע כי בני לבן יתחילו לחשוד אותו ומתרעמים עליו בד' דברים. א' לקח יעקב, כאלו לקח בגזלה ואין מגיע לו שכירות. ב' אמרו שלקח את כל, ולא השאיר ללבן מאומה. ג' שלקח כל אשר לאבינו, שגזל גם חלק לבן אף מן הצאן שאין נקודים וטלואים מכר בגנבה. ד' אמרו שעלה הגזלה לסך רב, כי מאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, מה שקנה עבדים ושפחות הוא מה שהחליף מחלק לבן הבלתי נקודים בעד שוה כסף:

^{כ"ד} ויקרא רבה לו ב'

^{כ"ד} **ויקרא רבה פרשה לו פסקה (ב) ד"א איש כי יפליא הה"ד (איוב לד) "כי פעל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו"** עובדא הוה בחד גבר דהוה ליה תרין בנין חד מנהון עבד מצוה וחד מנהון לא עבד כל עיקר ההוא דעבד מצוה זבן לביתיה וזבן כל מה דהוה ליה ואנקפתהון למצותא חד זמן ביומא דהושענא יהבי ליה אינתתיה עשרה פולסין אמרה לו פוק זבין לבניך כלום מן שוקא כיון שיצא לשוק פגעו ביה גבאי צדקה אמרי הא אתא מרי מצותא אמרו לו הב חולקך בהדא מצותא דאנן זבנין חד קולא לחדא יתומתא נסב אלין י' פולסין ויהב יתהון להון ונתבייש לילך לביתו הלך לו לבהכ"נ חמא תמן מן אלין אתרוגיא דמינוקיא מקלקלי ביום הושענא ותנינן תמן מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלים אתרוגיהם נסב מנהון ומלא ית סקא והלך לפרש בים הגדול עד שהגיע למדינת המלך כיון שהגיע שם ארעת שעתא ואשתכח מלכא חשש מעוי אמרין ליה בחלמא אסוותך אכול מן אלין אתרוגין דיהודאי מצלין עמהון ביום הושענא ואת מתסי פשפשין בההוא שעתא לכל אלפיא ולכל מדינתא ולא אשכחון אזלין ואשכחון לההוא גברא יתיב על סקא אמרין ליה אית גבך כלום אמר להם גבר מסכן אנא ולית גבי כלום למזבנא פשפשו בסקא ואשכחין מן אלין אתרוגין ואמרין ליה אלין מן הן אמר לון מן אלין דיהודאי מצלי ביום הושענא אטענן סקא ואעלוה קדם מלכא אכל מלכא אלין אתרוגיא ואיתסי פנין שקא ומלאוה דינרין אמר ליה מלכא שאיל לך עוד שאלה ואנא עביד אמר ליה שאילנא דיחזור לי מודלי ויפקון כל עמא לקדמותיה עבדין ליה כן כיון דמטא לההיא מדינתא נפק כרוזא קדמוי ונפקו כל עמא לקדמותיה נפקו אחוי ובניו לקדמותיה מיני גוזין בחד נהר יהב להון שבלתא דנהרא ושטפת יתהון ואשתכר עלל לביתיה וירת מודלי דאחוי לקיים מה שנאמר כי פועל אדם ישלם לו **ד"א "כי פועל אדם ישלם לו"** זה משה דכתיב (שמות ב) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם מה ראה ראה משוי איש על אשה ומשוי גדול על קטן ומשוי בחור על זקן ושב וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה ישת לבני סבלותם חייך שאתה עתיד לישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן וה"ד וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש כי יפליא לנדור נדר בערכך נפשות לה':

^{כ"ד} שמת ב' יא

^{כ"ד} **שמות פרק ב (יא)** ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: (יב) ויפן פה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול:

רש"י - (יא) ויגדל משה - והלא כבר כתיב ויגדל הילד אמר רבי יהודה ב"ר"א הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: **וירא בסבלותם - (ב"ר)** נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: **איש מצרי - (ש"ר)** נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידם מקרות

פרש"י נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם/לח, דהיינו שנתן לב כי היה רחמן/לח וריחם/מ עליהם על סבלותם שהיו הנוגשים המצרים מכבידין עליהם והעבודה ומחליפים/מא, את השייך לאיש נתנו על אשה וכן להיפך/מב כדי למעט כוחם לפרות ולרבות, והי' משה מסתכל על זה והיפך הדבר

הגבר למלאכתם: מכה איש עברי - מלקוהו ורודוהו ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חור ונכנס לבית ובה על אשתו כסבורה שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מכהו ורודוהו כל היום:

שפתי חכמים על רש"י - מודסמך ענין ההכאה למאי דכתיב וירא בסבלותם דמשמע ההכאה נמי מענין הסבלות, לכך פירש נוגש היה וכו': ...משום שבא על אשתו ובודאי חייב מיתה דהא משבע מצוות בני נח הוא דכתיב (בראשית ב, כד) ודבק באשתו. וא"ת וא"כ היאך היה רשאי משה להרוג אותו. וי"ל דבני נח אזהרתן זו מיתתן והן מוזהרין אהכאה כישראל ואפילו הכי אם היה רואה שיצא ממנו איש טוב לא היה הורגו כי היה דן אותו בדין ישראל ולא בדין בן נח:

רמב"ן - וטעם ויצא אל אחיו - כי הגידו לו אשר הוא יהודי, והיה חפץ לראותם בעבור שהם אחיו והנה נסתכל בסבלותם ועמלם ולא יכול לסבול ולכן הרג המצרי המכה הנלחץ:

שפתי כהן -וכל זה ראה בחכמה שלימדו המלאך, והיה בן שנים עשרה שנה ואמר לו מי שמך לאיש ועורך בן שנים עשרה, על כן ויאמר מי שמך לאיש המלאך שר ושופט, אבל לא שתשתמש בשם עלינו, שהמלאך לימדו כל התורה אבל לא על מנת שתשתמש בה לצורךך.... (בפנים יפות שמושה היה בן יג שנים. ובילקוט שמעוני רמז קסו אמר שבם יח' יצא לראות בסבלותם ובהמשך שם אומר שכן חמש היה ונראה גדול כבן יא. ובשמות רבה א' כז י"א שהיה בן עשרים וי"א בן ארבעים)

נחל קדומים (החיד"א) - וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. קרי ביה מאחיו בחיר"ק בחי"ת רמז כי זה המצרי הוא תערובת הרע שבקין אחיו של הבל שהוא משה. וראה ברוח קדשו שזה המצרי היה הרע של אחיו קין והרגו בשם המפורש לתקנו. רבינו האר"י זצ"ל:

ל"ח ראה גם שמות רבה - פרשה א פסקה (כו) ויהי בימים ההם ויגדל משה בן עשרים שנה היה משה באותה שעה ויש אומרים בן ארבעים ויגדל משה וכי אין הכל גדילים אלא לומר לך שהיה גדל שלא כדרך כל העולם ויצא אל אחיו שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו ויצא ביום השני הרי שנים וירא בסבלותם מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ראה משווי גדול על קטן ומשווי קטן על גדול ומשווי איש על אשה ומשווי אשה על איש ומשווי זקן על בחור ומשווי בחור על זקן והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצעון של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך הה"ד וירא ה' כי סר לראות ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה:

ט" כי משה הוא הדעת (תורה קטו) והרחמנות תלוי בדעת כמבואר בתורה קיט.

מ ראה לקוטי תפילות (תנינא כד) - ובכך רחם עלינו למען שמך, ותן לנו פרנסים ומנהיגים וראשים פשרים ונאמנים והגונים ככל עיר ועיר ותמשיך עליהם דעת ורחמנות אמתי שיזכו לרחם על עניי הצאן, לכל יכבידו על הנתנות והמסים על העניים והקביונים, רק תשפיע עליהם דעת ורחמנות אמתי שיתנהגו בהתנשאות שלהם בכשרות פרוץ הטוב, לסדר הגביות והמסים על כל אחד פראוי לו לפי כחו באמת להכביד על מי פראוי להכביד, ולהקל על מי פראוי להקל, ולפטר לגמרי את מי פראוי לפטרו,

מא ראה שם משמואל פרשת בחקותי (שנת תרע"ג) - במד"ר (פ' ל"ז) כי פועל אדם ישיב לו זה משה דכתיב ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם מה ראה ראה משווי איש על אשה ומשווי גדול על קטן ומשווי בחור על זקן ושב וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן אמר לו הקב"ה אתה ישבת לבני סבלותם חייך שאתה עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן הה"ד כי יפליא לנדור נדר בערכך נפשות לה'. ביאור הענין דהנה גלות מצרים היתה מירוק על חטא אדה"ר וכל הדורות שהיו מעביסין ובאין כידוע בספרים, ובאשר שורש החטא הי' עץ הדטו"ר שהוא ענין ערבוביא ע"כ שלט עליהם עונש כח ערבוביא ומזה בא שהי' משווי איש על אשה וכו' ואף שלא לפי חלקי הנפש הצריך מירוק, כי המירוק צריך להיות לפי חלקי הנפש המתחלף במהות האנשים. דוגמא לזה הגיד כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה פירוש דברי הוזה"ק בעשרה הרוגי מלכות שהי' עיוות הדין והדברים לכאורה מבחילים, איך שייך עיוות הדין למעלה שהכל במשפט וצדק, והגיד הוא ז"ל שבאשר אחי יוסף דנו אותו לרודף ועיוו עליו את הדין, הי' העונש במשפט צדק מדה במדה לעוות עליהם את הדין, ודפח"ח. וכן נמי נאמר בנידון שלפנינו שמחמת חטא עירוב טו"ר הי' עליהם עונש עירוב המירוק, אך משה דכתיב בו כי טוב הוא ולא היתה בו שום פסולת והי' נקי מעץ הדעת טו"ר הכניס עצמו ביניהם ושיתף עצמו עמהם וצירף זכותו לזכותם ומחמת זה הי' יכול ליישב סבלותם. והוא כענין שפירש הספורנו במאמרו של משרע"ה מחני נא מספרך אשר כתבת היינו שמסר להם את זכותו, עי"ש. ובאשר נתן נפשו עליהם זכה לראות בגדולתם ולבחון כמה חלקי הקדושה ואלקות ששוכן בכל איש ואיש במהותם המתחלפין. וזהו ענין פרשת ערכין שהערכין אינם לפי שיווי החומר,

מב צ"ע כגון מהו ועיין פירוש ענף יוסף על עין יעקב סוטה יא: אות לג- הכוונה כי בהיות שדרך האשה לעולם לסבול כובד משאה על ראשה ולא על גופה או גבה. והטעם הוא כי בהיות הזרעת האשה תלויה במתניה לכן אינה יכולה לסבול כובד משאה על גבה אלא על ראשה, והאיש הוא להיפך שדרך האיש לשאת משאו על גבו ולא על ראשו והטעם כי בהיות הזרעת האיש יורד מן המוח. לכן אינו נושא משא על ראשו אלא על גבו. והמצריים הרשעים שהיתה כל כוונתם למעטם פן ירבו היו משנים מלאכת נשים לאנשים, שהיו מעמיסים להם משא על ראשיהן מלמעלה כדי שיוק להם בענין ההזרעה. וכן לנשים עשו שיהיו נושאות על גביהן להזיק להם במתניהם שיהיה במתניהם תמיד המעמד (אגרת שמואל בשם הגאון מו"ה משה קורדוורי ז"ל):

ועיין בן יהוידע על סוטה דף יא: ד"ה מחלפים מלאכת אנשים לנשים. צריך לדעת מאי נפקא להו מזה. ונ"ל בס"ד גיבול הטיט שהוא מלאכת אנשים גוזרים שיעסקו בו הנשים, וזה קשה מאד כי המגבל צריך לחשוף וזרועותיו, וגם לשאת ולהגביה בגדיו למעלה מן הארכובה, כדי שלא יתלכלכו, ועסק זה הוא בושה גדולה לנשים לעשותו, וגנאי גדול להם, והם היו מכריחים את הנשים בזה, כדי להכשיל האנשים בהם בעבירה, וכדי לבזותם בעסק זה שהוא בזיון גדול לאשה, ועוד מחלפים מלאכת נשים לאנשים, שיש מלאכות שצריך להם אריכות רוח, כגון שיש קוצים קטנים מעורבים בעפר, שהם קטני קטנים וגוזרים עליהם שיבררו אותם מן העפר בידים, ולזה

ונתן על כ"א – כל אחד העבודה הראוי לו לפי טבעו וכוחו בגוף ובנפש, מה שראוי לאיש נתן לאיש והראוי לאשה נתן לאשה וכו' וע"ז עשה שלום בין איש לאשה^מ וכן בין אנשים בעצמן הסתכל ליתן על כ"א מה שראוי לו הראוי לזקן והראוי לקטן לקטן והראוי לחלש לחלש והראוי לחזק לחזק, ואמר לו השם יתברך למשה, שעל ידי זה תזכה להתיר נדר שנאמר בו גם כן^מ בין איש לאשתו בין אב לבתו וכו' ^מ [מ"ה] אע"פ שבנדרים סח. למדו מכאן שבעל מפר לאשתו זה דווקא ביום שמעו^מ ודברים שבינו לבניה, אבל בלא זה צריכה חכם שיתיר לה. נמצא ע"י שדאג שהאנשים יעבדו כפי טבעם והנשים כפי טבעם, החזיר להם כוחם לפרות ולרבות, וע"ז זכה להתיר נדר שנודרים אנשים ונשים בשעת כעסם זה על זה, ע"י שמוצא להם פתח חרטה^מ ושואל את הנודר האם מתחרט אתה מעיקרא על נדר זה שנדרת^מ? או שעושה מהחרטה פתח כגון ששואלו אילו ידעת שתתחרט האם הייתה נודר? או פתח בלא חרטה כגון אילו ידעת שיצא שם רע על בניך, או שתצטרך לפרוע לה כתובה, האם הייתה נודר?^נ:

העסק צריך אריכות רוח להעוסק בו, וטבע האנשים שיש להם קוצר רוח, וקצים מאד מעסק זה, אבל הנשים טבען שיש להם אריכות רוח, ואין קצים כל כך בעסק זה וכיוצא בו, והם מכריחים לאנשים לעסוק בזה וכיוצא בזה, כדי לצערם, ואין מוסרים עסק זה לנשים: אבל עיין שפת אמת מגילה ד. שנשים לא השתעבדו כלל כמבואר בסוטה יא: שהיו מכינות לבעליהן מים חמים ודגים, אלא שהיו נשים שהיו שפחות אצל המצרים, ולהן היו נותנים מלאכה של גברים.

^מ **שלום בין איש לאשתו** – כך משמע מההמשך שאמר לו הקב"ה שעל כן זכה להתיר נדר בין איש לאשתו. אלא שלא ברור כיצד נעשה ע"ז שלום בין איש לאשתו. אבל עיין לעיל ענף יוסף בשם הרמ"ק על סוטה יא: שכוונת פרעה שהחליף העבודות בין איש לאשתו היה כדי למעט כוחם לפרות ולרבות, ומשה רבנו ע"י שהחזיר העבודה לכל אחד כראוי לו החזיר להם כוחם.

^מ **צ"ע התרת נדרים** היא אמנם גם בין איש לאשתו, אבל מה שמשה רבנו היקל בסבלותם לכאורה לא היה בין איש לאשתו, אלא שהיקל לאיש והיקל לאשה כל אחד לחוד. ראה הערה קודמת.

^מ במדבר ל' י'

^מ **במדבר פרק ל' (יז) אלה החקים אשר צוה יי' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו בנצירה בית אביה:**

תורה תמימה (יז) בין איש לאשתו. מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבניה ^מ <נדרים ס"ח א'> בין איש לאשתו וגו'. תנא דבי ר' ישמעאל, בין איש לאשתו בין אב לבתו, מכאן לנערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדריה ^מ <פח> <שם שם>:

^מ **במדבר פרק ל' (יג) ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו כל מוצא שפתיה לנצירה ולאסר נפשה לא יקום אישה הפרם ויודו יסלח לה:**

^מ **ש"ע יו"ד סימן רכח סעיף א'** מי שנדר ונתחרט, יש תקנה על ידי חרטה, ואפילו נדר באלהי ישראל. **פיצו יעשה, ילף אצל חכם ממחה,** (א) דגמיר וקביר, ואם אין יחיד ממחה ילף אצל שלשה הדייטות, והוא דגמירי להו וסבירי וגם יודעים (ב) לפתח לו פתח, ויתירו לו. והאדנא אין ממחה שיהא ראוי (ג) להתיר ביחיד. **שם סעיף ד'** במה דברים אמורים שמתירין מעמד, כשמתירין על ידי חרטה, בלא פתח. אבל מי שאינו מתחרט מעקרו, וצריך למצא לו פתח, צריך להתישב בדבר וצריך עיין גדול, דמה שאינו מתחרט מעקרו הינו מפני שהיה לו תועלת בנדר, כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמקם, או שישא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה, ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה שלא נדר, הלכך צריך למצא לו פתח שאלו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלדר, אף על פי שהיה צריך לשמע לקול אוהביו ולעבר על דעתו. ואם הוא משקר לחכם, אין התרתו כלום. וכיון שצריך ישוב דעת, צריך שיהיה (ח) משוב. **שם סעיף ט'** פותחין לו לאדם בכבוד עצמו, כגון שנדר לגרש את אשתו, פותחין לו: אלו ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו, אלא שמצא עליה שם רע, ונמצאת פוגם בניך; או שיאמרו לו: אלו ידעת שאתה צריך לפרע לה כתובה לא היית נודר, והוא אומר: כן. **שם סעיף יג** אף על פי שאין פותחין בגולד, פותחין בתנאי גולד, כגון מי שנדר בגזיר קדם שחרב הבית, וחרב, אין פותחין לו לומר: אלו ידעת ששחרב הבית, כלום היית נודר. אבל פותחין לומר: אלו בא אדם בשעת הנדר והיה משקר ואומר שבאותה שעה חרב הבית, כלום היית נודר, וכן כל פיוצא בזה. הגה: הא שאין פותחין בגולד, הינו לעשות מן הגולד פתח כדי שיתחרט, דודאי אינו מתחרט רק מן הגולד ואילף. אבל אם מתחרט מעקרו, אף על פי שעושה מבח הגולד, מקרי (ז) חרטה ומתירין לו. (מ"דכ"י ר"ס ש"הביא המ"דכ"י פ' שבועות שתיים וכן משמע מסמ"ג ובהגהות מ"מוני פרק ר'). עכ"ל. באר היטב אות כ' – וממ"ט נהגין עכשיו לפתוח אפילו בגולד ולפ"ז צ"ל אלו ידעת שתתחרט וכו' ש"ך.

^מ **ש"ע יו"ד סימן רכח סעיף (ז) מי שנתחרט בעיקר הנדר, אינו צריך פתח אלא שישאלנו החכם: אתה חפץ בנדר זה, והוא אומר: איני חפץ בו, מתחרט אני שנדרתי ומתיר לו. ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר, שהיה רוצה שלא נדר מעולם; אבל אם אמר שעתה הוא מתחרט, ועד עתה הוא חפץ במה שנדר, לא הוי חרטה, שצריך שיעקור הנדר מעיקרו. ויזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו, אלא אם כן הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם, שאם לא כן אין ההתרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו. ואם אינו מתחרט, צריך לבקש לו פתח לומר: לו אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר, ונמצא הנדר נעקר מעיקרו. וכיצד היא הפתח, כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה שישאל עליו, אומרים לו: אילו ידעת שיפצירו בך כ"כ ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר, והוא אומר: כן. (ויש אומרים דחוזרין ושואלין לו אם מתחרט (מרדכי פרק שבועות שתיים). ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי פתח, כגון שהדיר פלוני מנכסיו אם יעשה דבר פלוני, ועבר ועשאו, פותחין לו: אילו היית יודע שהיה עובר על דברך לא היית נודר, והוא אומר: כן. ויש מי שמצריך שניהם פתח, וגם חרטה: הגה – ונהגו להחמיר ולעשות מן החרטה פתח, שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא, אומרים לו: אילו ידעת שתתחרט, כלום נדרת, והוא אומר: לא. ואז מתירין לו:**

^נ כנ"ל סימן רכח סעיף ט'

[וכאן מתחיל דף כג:] **נמצא שעל ידי שמסתכלין להעריך כ"א כראוי עי"ז זוכין להתרת נדרים, ועי"ז ניצולין^{כא} מד' מדות הנ"ל, כנ"ל. והבן :**

ד' מדות רעות למעשה

א. הד' מדות רעות פשוט שבכל אחת מהן לבד מכפשוטו שלא כל כך מצוי, אבל האבק של כל אחת מהן מצוי מאד, כגון שמבוזה אדם אפילו בתנועה בעלמא שהוא אבק הרצח ושפיכות דמים דאזיל סומקא ואתי חיוורא. ועבודה זרה שהיא כל פגם אמונה כמ"ש וסרתם ועבדתם. וגילוי עריות הוא גם זיווג שלא בקדושה כל אחד לפי מדרגתו יכול ח"ו ליפול, ויכול להתקדש יותר ולעלות, ומי שלא שומר עינים גם זה בחי' גילוי עריות, כמבואר בספרים שנעשה יחוד דקליפה רוחני. ואבק לשון הרע מבואר בחפץ חיים. (ראה תורה א תנינא אות ד' ואותי' שאת התאוות מכנה רבנו מדות ואת האבק שלהם מכנה עבודות).

ב. מה שמוזהר כאן את המנהיג לקיים "וירא בסבלותם כמשה רבנו וכו' שייך לכל אחד בכל ממשלה שיש לאדם וכגון רבא בחידר או גבאי בית כנסת וכיו"ב. כל אחד לפי מלכותו שיש לו ראה תורה נו. וכל איש ואשה בביתם יש להם ממשלה על הילדים וממשלה אחד על השני, שכל אחד דורש מזולתו את החיובים שלו בבית. וצריך להיזהר לקיים וירא בסבלותם ולא לדורש מה שלא לפי טבעם וכוחם וכח נפשם.

ג. אע"פ מדבר כאן ממנהיג ופרנס שליט על קהלה, אבל בעיני ראינו ששרש הכל הוא החיבור איש לאשה, ומסתמא העיקר הוא השלטון בבית, לשתף מדת הרחמים, אע"פ שהש"ע מבאר הדין שאשה חייבת לבעלה ואיש לאשתו, אבל כמו בבריאת העולם ראה שאין העולם מתקיים על הדין, על כן שיתף הקב"ה מדת הרחמים, צריך שימת לב ורחמנות להעריך כל אחד מבני הבית טבעו מזגו וכוחו הגופני והרוחני להטיל עליו המשא שיכול ומתאים לו, ולדעת להבדיל בין עצלות לחוסר התאמה מצד הנפש. ואין הכוונה ח"ו שצריך להיות מנהיג ושליט על הבן זוג, אלא בכל ענין בבית לראות ולהסתכל במבט מקיף וכולל, לנסות להבין מה מרגיש השני, ובפרט האיש כלפי האשה שעיקר הכח הפועל בה הוא הרגש, והיכן שצריך להיות מנהיג להנהיג ברחמנות והרגשת סבל הגוף והנפש של הזולת שזה עיקר החיבור האמיתי בין איש ואשה.

ד. הנדר עפ"י הסוד^{כב} שהנודר מתחבר לבנינה עילאה, ומעורר הארה נפלאה משער החמישים שבבינה לזעיר וממנו למלכות והוא תיקון נפלא, שעל כן בימים קדמונים היו מרבים לנדור, אלא שכמו גודל התיקון כך

^{כא} ניצולין מד' מדות – משמע שהוא ניצול וצ"ע לעיל כתב עי"ז מבטל הד' מדות רעות. ובלקוטי תפילות תנינא כד משמע שמבטל מכל ישראל. ונראה הכוונה שניצולין כל אנשיו של אותו פרנס והכי נמי כל אדם בביתו כשנוהג ברחמנות כזו מציל עצמו בני כיתו מד' מדות רעות.

ראה ליקוטי תפילות חלק שני – תפילה כד – פי אָתָה גְלִית לָנו עֲצֵם הַמַּעֲלוֹת שְׁזֹכִין עַל יְדֵי מְנַהֵיג בָּשָׂר, פִּי זֹכִין עַל יְדֵי לְבַטֵּל אַרְבַּע מִדּוֹת רְעוּת, שְׁהֵם, פְּגָם אֲמוּנָה וּכְפִירוֹת וְגִלְוֵי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְלִשׁוֹן הָרַע הַשְּׂקוּל כְּגַד כְּלָן, שְׁהֵם רָאִשֵׁי כָל הַעֲבֵרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה וְאֵתָה יוֹדֵעַ כִּמְהָ אֲנִי צָרִיכִין לְהַעֲתִיר וְלְהַפְצִיר אוֹתָךְ לְזִכּוֹת לְהַנְצִיל מִפְּגָם אַרְבַּעַת מִדּוֹת רְעוּת הָאֵלֹהִים, אֲשֶׁר כָּל אֶחָד נִלְכַּד בָּהֶם כִּפִּי מִהַ שְׁנִלְכַּד, בְּהַרְוֵר אוּ בְּדוּר אוּ בְּמַעֲשֵׂה, בְּשׁוֹגֵג אוּ בְּמִזִּיד וְאֵתָה יוֹדֵעַ עַד הֵיכָן מְגִיעִים הַפְּגָמִים הַגְּדוֹלִים הָאֵלֹהִים הַנוֹגְעִים בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה עַל כֵּן רָחֵם עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וְזַכְּנוּ שִׁיחִיָּה לָנוּ מְנַהֲיָגִים וְרָאשֵׁים הַגּוֹנִים כְּאֵלֹהִים, שִׁסְדְּרוּ וַיַּעֲרִיכוּ הַגְּבִיּוֹת וְהַמְּסִים עַל כָּל אֶחָד כְּרֵאֵי לוֹ, עַד שְׁנִזְכֶּה כְּלָנוּ לְהַנְצִיל עַל יְדֵם מִפְּגָם כָּל הָאֲרָבַע מִדּוֹת הָאֵלֹהִים, שְׁלֹא יִדְבַק בָּנוּ וּבְזַרְעֵנוּ שׁוֹם שְׁמִיץ מֵהֶם, לֹא מֵהֶם וְלֹא מִקְצָתָם, לֹא בְּמַחְשָׁבָה לֹא בְּדוּר וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה, לֹא בְּשׁוֹגֵג וְלֹא בְּמִזִּיד רַק נִזְכֶּה לְהִיּוֹת קְדוּשִׁים וְטְהוּרִים בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, וְנִקְיִים לְגַמְרֵי מִפְּגָם כָּל הָאֲרָבַע מִדּוֹת הָאֵלֹהִים:

^{כב} אוצר החיים לקמרא רב פרשת קדושים מצוה רכ"ח שבועת ביטוי –ובנדר מנתי לן פרקן להיפוך מהגמרא כי הגמרא אמרה דאדם הנודר נדר שלו חל על דבר שיש בו ממש כי סוד הנדר הם נה"י דאמא הנעשין מוחין לזעיר כי הנדר הם רמ"ח אברים ושלושה מוחין דיליה המאירין ושלושה דילה והנודר שהוא אדם התחתון כשהוא נודר בחיי המלך שהם סוד נה"י דאמא המתלבשין בפרקי זעיר להחיותו ואוסר את החפץ עלי וסוד החפץ במקום הוה הוא כלים דנה"י דאמא המתלבשין בועיר והם דברים שיש בהם ממש דייקא והנדר שהיא סוד אי"ש א"ל שד"י אל יהו"ה אל אד"ני עיין כוונת האל הגדול שהם סוד שלושה מוחין סוד הברורין והכלים כ"י יד"ר נד"ר עולה שלושה שמות הנ"ל כי האדם התחתון נדרו חל על שלושה כלים דנה"י דאמא הנעשין מוחין אל זעיר בסוד לידוד וידוע שסוד הבל הוא מלכות ודבור בסוד יחוד תפארת ומלכות ונדר מסלק המוחין ומפריד היחוד שהוא לצורך תוספת נשמו' בסוד לא יחל דברו כשעובר על נדרו והשבועה לשקר מסלק הבלים ומחריב גוף העולם. ופגם הנדר מסלק אור הפנים בפנים ועיין שער הנקודים פרק ואו כי בחינה ראשונה שהוא סוד בנין גוף המלכות הניחם אב"א ובחינה שניה של נדר החזירים פב"פ ובחינה זאת יותר גדולה הארה של תוספת החדשה, אבל בערך בחינה אחרת לא תקרא בחינה שניה אלא אב"א שלא היגדלה רק אחוריים וממילא החזירו פניהם מאליהם ובחינה זאת תהיה הארה הזאת פחותה מהראשונה כי הראשונה תיקנה ועשתה כל הפרצוף וזאת לא עשתה רק הגדלת חצי אחוריים וזוה תבין ששבו' חמורה מנדר כי אף שאיכות הנדר גדול הכמות הוא הקטן ואחר הדברים והאמ' האלו יאיר כשמש כי האדם התחתון ע"י שבועת אמת ונדר אמת הצריך לשעתו עושה עבודה גדולה ליוצר בראשית ומה שנעש' ממילא אין זה על ידינו ודע לך שעצם הכלי ונקוד' המלכו' יש מאין מרצונו של יוצר בראשית אלא שעל ידי מעשיו נתרבחין הכלים כטעם הרחיבי מקום אהלך ארץ צבי כתיב ושבועת אדם התחתון חל על שבעה הבלים שאין בהם ממש מיתסר גבריה אחפציה שאין בו ממש וכיון שאדם מעורר וממשיך דעת של אלו הבלים אזי ממילא נמשכין על ידי אדם עליון ששבועה שלו חל על דבר שיש בו ממש כלי המלכות וגופה ותיקון הפרצופין ממש ונדר של אדם התחתון שהוא הגדלת אחוריים שיחזיר אותם פב"פ הרי אדם התחתון אינו עושה בנדרו ומעשיו אלא הגדלת אחוריים חצונית שיש בהם ממש ושם הוא נדר אדם התחתון מיתסר חפציה אגבריה שממש הוא בינה ומגדיל כלי אחוריים שיש בהם ממש וזה יכול לחדש, אבל אינו יכול לחדש עיקר הפרצופין אלא יוצר בראשית ולכן שבועת אדם התחתון אין חל על דבר שיש בו ממש, כי אין בו

גודל הקלקול מי שמאחר נדרו, גורם חורבן גדול למלכות, והוא פגם נורא, כי אמרו הנודר נודר בחיי המלך ואין לך בזיון גדול מזה כשמאחר נדרו, לכן אמרו חז"ל הנודר נקרא רשע והמקיים חוטא. והתירו לזהיר במעשיו לידור לצורך מצווה ולשלם מיד. וראה תורה נז.

*

עוד בעניין הנדר

ראה מגיד מישירים (לרבי יוסף קארו) – פרשת ויצא – וידר יעקב נדר, בעא לאדבקא בבינה דהיא מקום הנדר, (נראה שמה שאמרו ז"ל שנודרין בעת צרה הוא לאסתלקא בבינה שהוא מקום הנדר. דמאן דמדביק בה הוא בן חורין מכל צרות דהא תמן איהו חירו דעלמין, וכן נראה לי שהעולים לס"ת נודרים משום דס"ת איהו תפארת לאסתלקא עמה לבינה): עב"ל.

וראה בעל שם טוב על התורה – פרשת מטות אות ג. מצות עשה לודן בדין הפרת נדרים, נחקק באות יו"ד של שם הויה, בסוד חכם מתיר הנדר, וכו' ביאור הדברים עיקר סוד השבועה בסוד שבעה הבלים של הגוף, ושבועה פעם שבועה הוא מ"ט ימי עומר סוד הבנין קומת המלכות, וסוד נדר הוא שער החמשים נ' דר כולל כל השערים בסוד חג השבועות, חיי המלך, בחינות כתר הכולל הכל, ובחינות כתר עיקר באבא, יו"ד דשם, ומשם בא המצוה לודן דין נדרים ושבועות, והחכם מתיר הקשר, כי ממשיך מוחין חדשים והארות מקיפין חדשים, אשר שם לא נרשם איסור זה, כי הם חדשים, כטעם וחילופיהן בגולם (אבות פרק ה') שאמר מרן אלקי הבעל שם טוב ג) נודע לנו להיות התחלפות כל ההפכיים בגולמא, שהוא העדר שבין הויה להויה, על ידי יו"ד שהוא סוד גולם, בסוד חכם מתיר נדר ושבועה, והוא סוד מצוה זאת שחקיקתה ביו"ד חכמה יו"ד דשמא קדישא וחלופיהן בגלם בחכמה וכו': (אוצר החיים פ' קדושים דקנ"ח ע"א). סליק פרשת מטות בס"ד:

ועיין לק"ה יבום ג' ז' הנ"ל שנדר בחי' ההוא רוחא שמשאיר בה ביחוד ראשון, ועפ"י תורה ו' ביארנו שהוא אור התשובה דהיינו שהיחוד הראשון משאיר בה רושם גדול מבעלה, שמכוחו מעלה לו מ"ן תמיד ומכח הרושם הזה שהוא הרוח שמשאיר בה הם כל הלידות שיוולדת בחייה. וראה רמז לזה בסנהדרין כב: במאמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך ה' צבאות. ואולי אפשר לבאר לשון חז"ל אשה גולם, על כן כדי לעשותה כלי צריך להאיר בה אור של גולם כנ"ל בדברי הבעש"ט, שסוד הנדר הוא שער נ' שהוא בחי' גולם, והוא אור נפלא שעל ידו נשאר בה רושם שעושה אותה כלי. והראייה מפסוק כי בועליך עושייך נאמר על עם ישראל והקב"ה, שבמתן תורה היה היחוד הראשון, ומכוחו נשמות ישראל גם אחרי אלפי שנים היכן שהם בכל גלותם ניכרות בכסופים שיש להם להקב"ה ואפילו הפושעים בהתגברות השאור שבעיסה אבל מלאים חרטות. נמצא שע"י שאדם נודר נדר מעורר מחדש את הרושם הראשון ומתעורר בכסופים להקב"ה, שזה תכלית החיבור להקב"ה, ועל כן לעומת זה כשמאחר נדרו בא לו ד' מדות שהן תכלית הפירוד מהקב"ה.

עד כאן ביאור חברותא לתורה כז תנינא

כח על ידי מעשיו לבנות עיקר הפרצופין אלא להמשיך אור אשר משם יתרחבו הפרצופין והכלים, ואדם עליון בהבלים שלו ושבועתו ניבנה ונברא עיקר הפרצוף גוף וכלי המלכו' ושבועה שלו חל על דבר שיש בו ממש יש מאין והצדיק עושה מיש אין ומעלה הכל לשורשו לאין בו ממש אבל נדר שהוא תוספת הגדלות אחוריים הנעשה על ידי מעשה אדם התחתון ונדר חל על דבר שיש בו ממש ואדם עליון בנדרו מחזיר האורות פב"פ וממשיך פנימיות המוחין הארת גדלות פב"פ אור המוחין מאור אין סוף שאין בו תפיסה ואין כח בצדיק התחתון לעשות זה כי הוא אינו עושה אלא הכנה וממילא חוזרין פב"פ ועיין בע"ח היטב ותבין מתוק מדבש אמת: